

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Grižti prie dorybių

Šiandieną itin dažnai įvairiausiuose kontekstuose girdime žodį „vertybės“. Jį vartoja ir politikai, ir visuomenininkai, ir žurnalistai, ir menininkai, pagaliau ir visam tam, kas vyksta šalyje ir pasaulyje, neabejingi piliečiai. Tačiau kas gi tai yra? Ar kas nors iš vartojančių šią sąvoką apibrėžia, ką turi omenyje? Ypač mane glumina, kai išgirstu sakant „amžinosios vertybės“ – vadinasi, yra ir laikinosios. Gal netgi madingos ir nebe-madingos. Atgyvenusios ir šiuolaikiškos.

Gal šiuo atveju reikėtų žvelgti į paties žodžio etimologiją ir sieti sąvokos prasmę su „verte“? Tuo, kas įkainojama? Tada galėtume sakyti, kad egzistuoja didesnės ir mažesnės, pigesnės ir brangesnės vertybės ir galėtume racionaliai pagrįsti jų supratimą?..

Bet juk veikiausiai visai ne tai turime omenyje, tardami žodį „vertybės“!.. Peteris Kreeftas, filosofijos profesorius iš Bostono universiteto, savo knygoje „Grižti prie dorybių“ (Peter Kreeft, „Back to virtue“) sąvoką „vertybės“ apibūdina kaip ezoterinę miglą, nieko nereiškiantį žodį, kuriuo gali manipuliuoti kas tik nori – populistai ir diktatoriai, melagiai ir sukčiai, prasisiekėliai ir tinginiai. Visai kas kita yra sąvoka „dorybės“ - ir nors pagrindines, anot Kreefto, šiaudien sunkiai išvardintume, nes sekuliarizmas ir „beiliuzinis ateizmas“ (taip Juozas Girnius pavadino antrąją ateizmo bangą, pakeitusią „naivųjį ateizmą“, besąlygiškai tikėjusį mokslo pažanga) sėkmingai ištrynė jas iš ištisų kartų atminties, visgi jos lieka tos pačios, nepakitusios, atėinančios iš pačios žmogaus pradžios.

Kokios gi jos? Nuolankumas, gailestingumas, liūdesys, romumas (taikdarystė), teismo alki ir troškulys, širdies tyrumas, persekiojimo kentimas. Jų priešprieša – septynios mirtinosios nuodėmės: puikybė, gobšumas, pavydas, rūstumas, vangumas (tinginystė), gašlumas ir rajumas. Viskas pasakyta trumpai ir aiškiai.

Kai kam tai gali pasirodyti keista, negana to, kaip visiška atgyvena. Tačiau, anot P. Kreefto, „civilizacija, taip vertinanti dorybes ir ydas, netrukus pati taps keista ir visiška atgyvena“, nes gyvenimas, kuriame nebelieka principų, nebetenka savo esmės. Panašiai rašo ir C. S. Lewis: „Gyvename ne tokiaime pasaulyje, kur visi keliai yra tarsi apskritimo spinduliai, vis labiau artėjantys prie kito kito ir galiausiai susitinkantys centre. Tai veikiau pasaulis, kur kiekvienas kelias šiek tiek paėjęs iškart skiriasi į du, o šie šakojasi vėl, ir ties kiekviena kryžkele turi rinktis (...) ne visi pasirinkusieji klaidingą kelią pražūva, bet visi išsigelbsti grįžę į teisingą kelią“ (C. S. Lewis, „Didžiosios skyrybos“).

Gyvename pasaulyje, kuriame po „vertybių“ samprata slypi, ko gero, šių išvardytų dorybių ir ydų samplaika, galbūt netgi ydų išvertimas į kitą pusę (pavyzdžiui, rajumą šiandien labai lengvai pateisiname kaip džiaugsmingą kulinarijos kultą – „Valgyk, melskis ir mylėk“). Kad civilizacija išliktų gyvastinga ir grįžtų prie dorybių, reikia jas atskirti nuo ydų – taip, kaip Dangų nuo pragaro, nes sujungti Dangaus ir pragaro neįmanoma taip pat, kaip puikybės ir nuolankumo.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

EMMAUS KELEIVIAI

Didžiulis medis, linkdamas į slėnį,
Gelsvais žiedais dabino kelio dulkes
Ir bronzinius tylių keleivių veidus.
Kaip laivas vakaras be garso plaukė;
Raudonos burės, išskleistos virš sodų,
Lyg tunika saulėleidžio auksinė,
Į sunkų santėmio aksomą supo
Ežia pareinančios namo merginos
Nepaliestas karališkas krūtis.

Ir namą apgaubė tamsa. Ant stalo
Spindėjo duona ir rūščių keleivių
Veidai ir surambėję kietos rankos.
Jisai sėdėjo vidury, pavargęs;
Bet nieks nesuvokė ir nesuprato,
Kodėl Jis šypsosi. Kąkur toli
Skambėjo paskutiniai kimūs žodžiai
Senos kaip vėjas, kaip akmuo dainos.

Ant delno pasirėmęs storas vaikas,
Šiurkštus kaimietis – vyras ir švelni
Kaip nedažytas rausvo molio indas
Nutukus moteriškė – jo žmona,
Žiūrėjo Jam į veidą, ir visi
Tikrai žinojo, kas yra ramybė.

Alfonsas Nyka-Niliūnas
Heidelberg, 1946

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Grižti prie dorybių • 2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius. Amžinosios vertybės – nepraeinančios • 3-as psl. Algis Vaškevičius. Parodoje – laisvės linkėjimai Lietuvai • 4-as psl. Giedra Radvilavičiūtė. Susipažinkite: tie, kuriuos sutikti norėčiau dar kartą • 5-as psl. Pasakojimas tęsiasi. Lietuva tarptautinėje Leipcigo knygų mugėje • 6-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Šių laikų herojai: pasirodo, tokių yra • 7-as psl. Romualdas Kriaučiūnas. Laisvai tekantys pokalbiai su Valdu Adamkumi • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Rūpestis dėl lietuviško žodžio • Tautotyros metraštis skinasi kelią pas skaitytojus

AMŽINOSIOS VERTYBĖS – NEPRAEINANČIOS

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Beveik keturis dešimtmečius rašytojas ir žurnalistas Leonas Peleckis-Kaktavičius paskyrė pavyzdžio neturinčios Venclauskių šeimos istorijos tyrinėjimams. Vasario 3 dieną Šiaulių senosiose kapinėse amžinojo poilsio atgulė paskutinė šios šeimos atstovė – 104 metų sulaukusi buvusi teisininkė, pirmoji Šiaulių miesto Garbės pilietė, Vydūno krikštaduktė, legendinė asmenybė GRAŽBYLĖ VENCLAUSKAITĖ. Atgulė, kaip savo testamente buvo prašiusi, šalia tėvo, pirmojo Šiaulių miesto burmistro Kazimiero Venclauskio. O vyresnioji Gražbylės sesuo Danutė su Mama, užauginusia ir išleidusia į gyvenimą daugiau kaip šimtą našlaičių, pamestinukų, beglobių (ji ir pirmoji lietuvių aktorė profesionalė) Stanislava Jakševičiūtė-Venclauskienė ilsisi lietuvių kapinėse Waterburyje (JAV). Lietuvai tapus vėl nepriklausoma valstybe, Danutė ir Gražbylė Šiauliams dovanojo tėvų rūmus, plačiai žinomus kaip namus ant Pasadnos ulės, su sąlyga, kad juose amžinai bus muziejus. L. Peleckio-Kaktavičiaus iniciatyva šalia tų rūmų 1993 m. gegužyje atidengtas antrasis pasaulyje paminklas, skirtas Motinystei, Pasiuokojimui, Taurumui. Jūsų dėmesiui – pluoštas Venclauskių šeimos biografo užrašų.

Jad va Šem instituto Izraelyje apdovanojimu, skirtų Venclauskių šeimos moterims, priešistorė tokia.

1991 metais, vykstant į Izraelį Šiaulių rajkoopsajungos pirmininkui Borisui Šteinui, įteikiau vienai tenykščio laikraščio redakcijai skirtą laišką apie tai, kad Stanislava Jakševičiūtė-Venclauskienė karo metais globojo ir slėpė ne vieną žydų tautybės vaiką, daug padėjo į Šiaulių getą patekusiems žydams, o dukros Danutės pagalba maistas buvo pristatinėjamas net urminiu būdu.

Atsakymas pasiekė tik 1996 metų pradžioje. Lietuvos valstybinio žydų muziejaus Žydų gelbėjimo ir atminties įamžinimo skyriaus vyr. muziejininkė Viktorija Sakaitė pranešė (raštas Nr. 56 iš 1996 m. sausio 29 d.), kad mano laiškas, rašytas anglų kalba, buvo perduotas laikraščiui „Lietuvos Jeruzalė“, kuris leidžiamas lietuvių, rusų, anglų ir jidiš kalbomis ir platinamas tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. 1995 m. lapkričio 13 d. Lietuvos piliečių grupei buvo įteikti Jad va Šem instituto Izraelyje apdovanojimai. Tarp apdovanotųjų – ir S. Venclauskienė (po mirties) bei jos dukros.

Vienas pirmųjų apie tarptautinių teisulių vardus Danutei ir Gražbylei Venclauskaitėms Lietuvai pranešė rašytojas Algirdas Landsbergis iš JAV. Toji informacija 1998 m. gegužės 28 d. buvo išspausdinta dienraštyje „Lietuvos aidas“. Joje rašoma:

„Dvi seserys – 95 metų Danutė ir 85 metų Gražbylė Venclauskaitės – tyliai, tik būreliui žmonių nežinomos leido savo žilą senatvę. Ir staiga balandžio mėnesį apie jas prabilo JAV spauda, atsisuko televizijos kameros.

Seseris nelaukta iš užmaršties ištraukė ir į apšviestą Amerikos sceną įstūmė karo metų jų darbais Lietuvoje. Balandžio 19 d. Vudberio mieste, Connecticut valstijoje Danutė ir Gražbylė buvo apdovanotos Tarptautinių teisulių medaliais, kurie suteikiami žmonėms, gelbėjusiems žydus.

Apie Venclauskių šeimą auditorijai telefonu iš Tel Avivo papasakojo Jakovas Revenis, kurį Venclauskiai karo metu (tada šešiametį berniuką) priglaudė ir taip padėjo jam išlikti gyvam.

K. Venclauskis buvo socialdemokratų atstovas pirmajame Lietuvos Seime, darbavosi Šiaulių savivaldybėje. Jis siekė pagerinti socialines paslaugas ir darbo sąlygas, Seime gynė visų žmonių, ypač mažumų, teises. Venclauskis palaikė labai draugiškus ryšius su Lietuvos žydų bendruomene, apgynė žydą, neteisingai apkaltintą berniuko nužudymu dėl ritualinių paskatų. Jam kiekviename žingsnyje talkininkavo žmona, veikli visuomenininkė S. Venclauskienė.

(...) 1941 m. įsteigus Šiaulių getą, vokiečių pramonėje nedirbantiems žydams grėsė deportacija ir greitesnė mirtis. Juos gelbėdama Danutė įkūrė rūbų

Gražbylė Venclauskaitė

ir odos dirbinių dirbtuvėlę ir ten įdarbino žydus, ypač moteris. Kadangi moterys dirbo nepatyrusios, jų darbo našumas buvo žemas. Kad nesukeltų vokiečių įtarimo, Danutė pranešdavo daug didesnes pajamas ir mokėdavo atitinkamai didesnius mokesčius. Taip ji išgelbėjo daugelį žydų. Panašiai veikė ir jos sesuo. (...) Vienas ceremonijos rengėjų Venclauskių šeimą palygino su Oskaru Schindleriu, vokiečių pramonininku, įdarbinusiu ir taip išgelbėjusiu 1200 žydų.

Venclauskių išgelbėtųjų žydų sąrašas apima kelis kontinentus. Tarptautinių teisulių medalių ceremonijoje dalyvavusi Ada Gensaitė-Ustjanauskienė vėliau papasakojo apie savo pačios likimą. Jos tėvas Jokūbas Gensas, Lietuvos kariuomenės savanoris kapitonas, dėl savo žydiškos kilmės karo metu atsidūrė Vilniaus gete. Ada su savo motina Elvyra Budreikaite-Gensiene laikiną užuovėją rado taip pat pas Venclauskius”.

Kai 1989 metų vasarą grįžau iš viešnagės JAV, parsivežiau ir vaizdajuostę, kurioje užfiksuotas pasikalbėjimas su vyriausiąja Venclauskių dukra Danute bei dviem jauniausiais augintiniais. Tą įrašą kolegos žurnalistai labai norėjo parodyti per tais laikais populiarią Kauno televizijos laidą „Sekmadienio rytą“, deja, „ne ta sistema“ pasirodė neįveikiama kliūtimi.

O paskui, nors tokios galimybės atsirado ir Lietuvoje, tarp kitų darbų darbėlių toji istorija užsimiršo. Beveik keturiolika metų asmeniniame archyve pragulėjusią vaizdajuostę prisiminiau tik „Aušros“ muziejaus darbuotojų pakviestas į D. Venclauskaitės šimtųjų gimimo metinių paminėjimą.

Ką užfiksavo vaizdajuostė?

Pasikalbėjimas užrašytas neeilinė – S. Jakševičiūtės-Venclauskienės 115 gimimo metinių – dieną. Mano pašnekovai, sėdintys indėnų laikus menančio didžiulio medžio pavėsyje, – Danutė Venclauskaitė, Stefa Dzvankauskaitė-Kapeckienė ir Marius Venclauskas. Advokatė, tarnautoja ir policijos šerifas (vėliau – Teisės akademijos profesorius).

Vaizdajuostėje – aplinka, kuri mena paskutinius S. Jakševičiūtės-Venclauskienės gyvenimo metus. Štai ten, terasoje, stovėdavo kėdė, kurioje ji mėgdavo sėdėti. O čia – langas, pro kurį žiūrėdama galvodavo apie tėvynę ir ten likusius brangius žmones. Iš tuometinių pašnekovų nebėra tarp gyvųjų nei D. Venclauskaitės, nei S. Dzvankauskaitės-Kapeckienės. Jūsų dėmesiui – įdomesnės pokalbio mintys.

L. P.-K.: Jūsų mamai artimas buvo kiekvienas, kuriam reikėjo šilumos, užuojautos, moteriškos širdies. Mama nepaprastai mylėjo Lietuvą ir jos žmones. Ar būtina jai buvo ryžtis paskutinius gyvenimo metus pragyventi toli nuo tėvynės?

Danutė Venclauskaitė: Mama nedvejodama sutiko išvažiuoti. Sakė: „Nenoriu matyt, kaip maskolio

koja mindys mūsų žemę”. Tai – vienas dalykas. Be to, žinojom, kad mes į Sibirą vis tiek pateksim. Trečiu vežimu. Mūsų naujuosiuose namuose buvo rusų štabas, ir aš eidavau pro juos šerti kiaulių. Vienam karininkui, atrodo, kritau į akį, nes jis kartą pavakariais išėjo ir man pasakė: „Šeimininkė?” Atsakiau, jog buvusi. „Noriu pasakyt, kad nesirūpintumėt, būsit išvežti tik trečiu vežimu”.

L. P.-K.: Kiek teko girdėti, nelepino likimas ir Amerikoje. Papasakokite vieną kitą epizodą apie čia prabėgusias dienas.

D. V.: Nebuvo taip ir baisu. Pavargom truputį Vokietijoje, nes mama labai sirgo. Kai čia atvažiavom, neturėjom buto. Per vienerius metus turėjom kraustyti aštuonis kartus. Kas turėjo kambarį, vis priimdavo. Kol galų gale susiradom butą Riversaid gatvėje. Gavau darbą fabrike. Mamai labai norėjosi tokio savo kampo, kur niekas nedraustų katę ar šunį laikyti. Na ir Petras Vileišis prirodė mums šitą namą, kuris tuomet buvo begalinis laužas. Jį nusipirkę dar kurį laiką gyvenom senoje vietoje. Ištiko dar viena bėda, nors ir mažesnė už karą ar okupaciją, - potvynis. Iš tikrųjų likom kaip stovim, net didžiausia mano brangenybė – smuikas – nuskendo.

L. P.-K.: Daugiau kaip 30 metų senumo fotografijose, kurias pavyko išsaugoti, jau ne ta Stanislava Venclauskienė, kokią mes įpratę matyti mūsų primadoną nuotraukose, įamžinusiose ją su Povilu Višinskiu, Gabrieliu Landsbergiu-Žemkalniu, Jonu Biliūnu, Žemaitė ar kitais garsiais Lietuvos žmonėmis. Ar aš neklystu manydamas, kad tokiomis aplinkybėmis ji palūžo dvasiškai?

D. V.: O, ne, mama dvasiškai tikrai nepalūžo. Čia kalts fizinis žmogaus amžius. Mama visą amžių buvo skautė. Kai dar Baden-Povelio teorija nebuvo sukurta, jau tuomet elgėsi lyg skautė. Kai gimnazijoje dvi labai gerai besimokiusios mergaitės, vežiko dukterys, nebegalėjo susimokėti už mokslą, mama užstatė dovanų gautus sidabrinčius šaukštėlius... Visą amžių gyveno Dievui, tėvynei, artimui.

L. P.-K.: Ar dažnai prisimindavo mama buvusius augintinius, globotinius, ką apie juos pasakodavo?

D. V.: Kalbėdavom kaip apie šeimą. Kur kas išvykęs, kas kam atsitiko, kas čia yra. Rūpinosi jų buitiniais, gyvenimo reikalais.

L. P.-K.: Amerikoje jau teko sutikti nemažai žmonių, pažinojusių Stanislavą Venclauskienę. Visada visiems ji buvo didelė dvasinė atrama, stiprybės eliksyras. Kaip jums atrodė, kodėl?

D. V.: Be susijaudinimo negaliu apie tai kalbėti... Motina kažką turėjo ypatingo. Ji sugebėjo su džiaugsmu žmogui atiduot paskutinį kąsnį. Atsimenu, buvom neseniai atvažiavę. Kažkas atnešė žuvies. Atėjo poniasaulaitienė ir sako: „Kaip aš mėgstu žuvį”. Mama išėmė tą žuvį ir atidavė. Negalvodama, kad pačiai nebus nei pietums, nei vakarienei. Taip ir visą amžių gyvenom.

Parodoje – laisvės linkėjimai Lietuvai

Algis Vaškevičius

Kovo 11-osios išvakarėse Kauno menininkų namų koncertų salėje vyko ypatingas renginys - Jono Meko fondas pristatė mobilią videoparodą „Laisvės linkėjimai“, kuri įamžina žinomus Lietuvos žmones pokalbiuose su artimaisiais apie laisvę bei siūlo visiems besidomintiems išgirsti jų linkėjimus ateities kartoms.

Parodą pristačiusi J. Meko fondo projektų vadovė, Amerikos lietuvė Rasa Razgaitienė sakė, kad parodos tikslas – papasakoti jauniems žmonėms apie mūsų istorinius įvykius, kaip juos prisimena žinomi ir mėgstami Lietuvos žmonės. „Lietuvoje nuo Nepriklausomybės susigrąžinimo jau tiek visko įvyko, ir tai reikia užfiksuoti viena ar kita forma. Mūsų parodoje devyni gerai visuomenėje žinomi žmonės kalba apie tai, kad jiems svarbu, kas rūpi, jie prisimena savo jaunystę, linksmas ir liūdnas dienas, o per jų pasakojimus atsiskleidžia istorija“, – sakė R. Razgaitienė.

Jos nuomone, mes dažnai nerandame laiko pasikalbėti, susėdę prie stalo kalbame tik buitinėmis temomis, o juk yra tiek svarbių dalykų, kuriems būtų galima skirti dėmesį, kai galima prisiminti ir apmąstyti daugelį labai svarbių dalykų.

„Garsių žmonių paprašėme, kad jie pasakytų kokią nors svarbią žinią ateities kartoms, kaip jie išivaizduoja Lietuvą po kažkiek metų, kas jiems yra svarbu. Tų palinkėjimų būta visokių – vieni linkėjo išlikti visada laisviems, kiti linkėjo išlaikyti mūsų kalbą ir kultūrą, dar kiti linkėjo taikos. Tokia paroda skatina atvirumą, taip pat ugdo patriotizmą, kviečia atsigręžti į vyresniąją kartą ir išsiklausyti į jų išvalgas“, – pasakojo projektų vadovė.

Parodoje pristatomi Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos generalinis direktorius profesorius Renaldas Gudauskas, kalbinamas žurnalisto Gino Dabašinsko ir šios bibliotekos darbuotoja Jolita Steponaitienė, taip pat jau 92-uosius metus einantis buvęs partizanas, politinis kalinys, Vyčio kryžiaus III laipsnio ordino kavalierius Juozas Jakavonis-Tigras, kurį kalbina jo vienintelis anūkas. Kitas pašnekovas – arkivyskupas Sigitas Tamkevičius, kalbinamas Kauno kunigų seminarijos klieriko.

Yra ir išties netikėtų pašnekovų – štai rašytoja, žurnalistą Algimantą Čekuolį šnekina garsus lenktynininkas Benediktas Vanagas, muzikantą, architektą, roko grupės „Antis“ įkūrėją Algirdą Kaušpėdą kalbina jo sūnėnas, muzikologė Zita Kelmickaitė – jauna jos kolegė, o buvusį Vilniaus merą Artūrą Zuoką – jo dukra Emilija. Labai įdomus pokalbis – su poeto Kazio Bradūno dukra Elena Bradūnaite-Agliniskiene.

Į parodą atvykęs lankytojas turi nusiteikti, kad čia praleis nemažai laiko – kiekvienas iš devynių pokalbių tęsiasi apie pusvalandį, bet, žinoma, nėra būtina visų klausytis – galima pasirinkti tuos pašne-

kovus, kurie domina labiausiai ir užsidėjus ausines pasinerti į jų minčių pasaulį.

Parodos rengėjai teigia, kad jos tikslas – skatinti kuo daugiau šeimų fiksuoti vaizdo ar garso laikmenose savo pokalbius apie laisvės (nelaisvės) akimirkas jų pačių gyvenimuose. Interaktyvus tarpusavio pokalbis suteikia gyvą, šiltą, išskirtinę progą jauniems lietuviams tapti kūrybingiems klausiant vyresniųjų, pasiklausyti jų gyvenimo istorijos išimintinesnių momentų ir tuo pačiu sutelkti žvilgsnį į Lietuvos istoriją ir laisvės vertę, visa tai išsaugant vaizdo ar garso laikmenoje.

„Grįžtate iš šios parodos namo, pasisodinate savo tėvus ar senelius šalia, įsijungiate garso įrašymo aparatus ar išmaniuosius telefonus ir paklausiate jų apie tai, kas rūpi, kas svarbiausia, apie praeitį ir dabartį. Tą ir skatina ši paroda, to ja ir siekėme“, – sakė R. Razgaitienė.

Jos įsitikinimu, Lietuva per praėjusius 100 metų yra ne vieną kartą išgyvenusi virsmą tarp laisvės ir nelaisvės, o kiekvieno lietuivio istorija – svarbi ir ypatinga, nes ji yra sudedamoji ir neatsiejama mūsų tautos ir kultūros dalis. Gaila, kad retas kuris net ir svarbesnes jos akimirkas įamžina.

„Kalbėjimas tarpusavyje griaua sienas, stato tiltus, skatina pilietiškumą ir laisvės svarbos supratimą. Kiekviena papasakota žmogaus istorijos akimirka apie tai, kaip laisvė (nelaisvė) palietė jų gyvenimą, sukuria mūsų tautos kultūros audinį, nutapo jos tautinį portretą ir tai yra vertybė, kuri turi būti puoselėjama, saugoma ir kuo plačiau ja dalijamasi. Tai yra vienas pagrindinių parodos „Laisvės linkėjimai“ ir „įrašų tikslų“, – teigia šios parodos rengėjai.

Pokalbių įrašai bus kaupiami ir saugomi Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Jų išliekamoji kultūrinė vertė yra svari, o kuo daugiau

Lietuvos balsų ir vaizdų bus įrašoma, tuo turtin-gesnė taps visa Lietuvos kultūra ir ryškesnis jos tautinis identitetas.

Paroda iš Kauno vėliau persikels į Vilnių. R. Razgaitienė sakė, kad prie jos atsiradimo labai daug prisidėjo ir Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, ir Jono Meko fondas bei jo vardo vizualiųjų menų centras, taip pat Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Adolfo Damušio demokratijos studijų centras.

Romualdas Požerskis. Iš ciklo „Atlaidai“

Henrikas Nagys

BROLIUI

Šią naktį aš jaučiu – jis iš namų išeina:
– o rudenio audra ir lietūs plakas į stiklus –
jis šlitinėja gatvėmis, apglėbęs rankom veidą,
ir verkia. Aš žinau. Ir jam kalbu:

Kai aš rašau apie medžius, kurie dangun grūmoja,
kai apie pranašą, paniekintą minių, –
aš tau kalbu, nes tu tikrasis mano brolis,
aš frau kalbu, kad ant drėgnųjų akmenų
tu nesukluptum, kad pakeltum liūdną galvą,
nes tu turi gyventi, mano brolī – tu!

Ir tu žinai: kada tamsių namų palėpėj,
vidurnaktį – kaip didelė nakties žaizda –
liepsnoja langas – ten yra atėjus,
pas vieną žmogų, tavo brolį – ta pati kančia,

kuri tave naktim kaip juodas sapnas
kankina, degina, bet žodžių jai tu nerandi; –
ir jis, jis ieško jų šitoj naktį,
šituos tylos atodūsius ir maišaty
audros dejavimo, šakų šniokštimo ir lietaus, –
ir tu norėtum glostyti šito žmogaus
pavargusias rankas: jis tavo žodžius rašo...

Aš tau kalbu. Mano tylusis brolī.
Kai tu verki, ir aš verkiu kartu.
Kai aš sakau: esu kaip medis – vienas, išdidus, –
ir tu kalbi: aš vienišas ir išdidus kaip mano brolis.

Lapkričio naktys: lyrika. – Freiburg, 1947.

Parodos „Laisvės linkėjimai“ akimirkos.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

„Susipažinkite: tie, kuriuos sutikti norėčiau dar kartą“ Ištrauka iš knygos „Šiąnakt aš miegosiu prie sienos“

kalbos klišes, kurdama naujas prasmes („Pedofilai turi sėdėti kalėjime iki negyvos galvos.“) Kolekcionavo skelbimus nuo stulpų. Vertingiausias eksponatas toje kolekciijoje buvo lentelė, kurią ji nuplėšė baseino persirengimo kambaryje: „Džiovintuvas galvos plaukams džiovinti.“ Šiais metais draugei turėjo keisti širdies vožtuvą. Ji laukė operacijos taip, kaip aš laikiu paroduotuvėje pasikeisti per mažo numerio batus. Įsivaizdavo, kad mirs taip pat kaip jos senelis. Nuo širdies smūgio. Žaisdama pati su savim vakaro spindulių apšviestoj verandoj. Darže už stiklo kaip kompiuterio ekrane bėgioja kaimynų anūkai. Kibiro vandenį suvirpina įkritęs šapas. Kur ne kur ant palangių priberta žieminių obuolių. Ant sofos guli trys cukinijų krokodilai ir nutukęs moliūgas. Lėtai lenkdama kelius ji įstrižai ima slinkti nuo šiaudinės kėdės, išsigandusi katė iš sterblės strykteli į amžinybę, ir pirštai atsigniauzdami paleidžia pasianso kortą.

Tokias cigaretes kaip draugės – „Parliament“ – Čikagoje rūkydavo vienas advokatas. Kiekvieną sekmadienį apsivilkęs rudu kostiumu ir baltais marškiniais, su lazdele jis ateidavo į pseudolietuviško maisto restoraną. Kai sakoma, kad Amerikoje galima atrasti kiekvienos šalies kultūrą, visada

patikslinu, kad ten galima atrasti kiekvienos kultūros surogatą.

Pavaduodavau tame neva lietuvių restorane sekmadieniais dirbusią lietuvę studentę. Padavėjos sakė, kad advokatas bankrutavęs.

Užsisakytos anties jis beveik neparagaudavo. Vyras pusvalandį paukštį pjaustydavo kąsneliais taip, tarsi kepsnyje būtų paslėptas žiedas su briliantu, ir nusivylusia veido išraiška užsirūkydavo sėdėdamas visada prie to paties staliuko „for smoking“. Viena kartą jis nebaigęs cigaretės pašoko ir iš kišenės pabėręs ant stalo dolerius išbėgo į gatvę stabdyti geltonų taksi. Buvo praėję jau kokie trys darbo toje kavinėje sekmadieniai, kai sužinojau, kad advokatas yra aklas. Norėčiau sutikti jį dar kartą. Norėčiau sutikti jį dar kartą taip, kaip kartais maga sulaukti filmo pabaigos.

Kitas visiškai aklas žmogus, kurį norėčiau sutikti, yra mano dėdė. Akti jis ėmė dar studijų metais, mokydamasis ispanų ir anglų kalbų Pedagoginiame institute. Instituto nebaigė, nes tada nebuvo diktofonų, kompiuterių ir audiolaboratorių, prieinamų akliems. Jis nuvažiavo į Odesos klinikas ir ten oda, paimta iš apatinės lūpos, jam užlopė akies obuolį. Ligoninės palatoje gyveno armėnas, kuris neskirdavo svetimose kalbose giminės ir asmenų, kai eidavo atnešti vyno, sakydavo: „Nu, moja pošla.“ Kai vyno atnešti eilė atėjo dėdei, jis pasiklydo. Su vie-

Nukelta į 5 psl.

Giedra Radvilavičiūtė

Būsiu praleidusi gerą gabalą pasakojimo galvodama, kaip atsitiko, kad šita moteris tapo geriausia mano drauge. Drauge, kurios kaip ir kitų, kuriuos norėčiau sutikti dar kartą, objektyviai aprašyti neįmanoma, nes tam trukdo meilė. Šitą prieštaraimą yra pastebėjęs ir Salingeris: „...rašau apie juos su neblėstančia meile (o šie žodžiai, man rašant, jau irgi tampa netikri), bet nevirtu talentu, ir šis nevienodumas, užuot pateikęs ryškų ir tikslų veikėjų paveikslą, beviltiškai gramzdina juos meilėje, kuriai talentas niekada neprilygs ir kuri, talentą pranokdama, veikėjus tarytum saugo.“

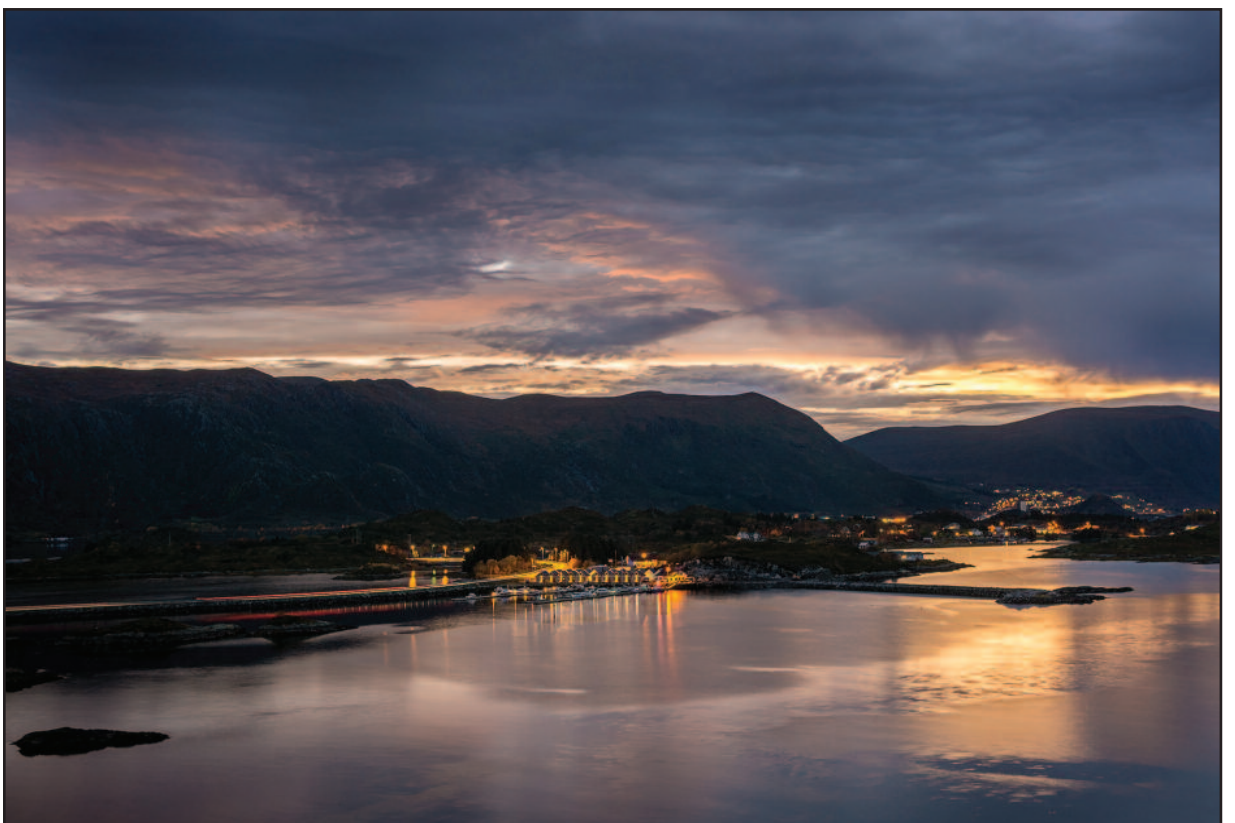
Galėjau viena tyloj praleisti dvi savaitgalio dienas, bet pasikviečiau ją čia ir įtariu, kad Salingerį teks dviem dienoms padėti ant palangės. Draugė buvo skaičiusi tik Zoščenkos apsakymus, ir tai neatidžiai. Ekspresyvieji jos žodžiai beveik visi buvo rusiški, nemokėjo jokios užsienio kalbos. Televizorių žiūrėdavo nuolat spaudydama nuotolinio valdymo pultelį, negaliu to pakeisti. (Eisim miegot, „Imtynininko“ nežiūrėsime, ir be to aišku, koks Rourke'as „sbornikas“.) Jos išlaidos buvo neadekvačios pajamoms, sakydavo, kad Dievas sukūrė pasaulyje per mažai pinigų ir ji jų pasiskolinanti iš velnio. Apie intymius dalykus kalbėdavo nejausdama ribos („Jei būdavo galima rinktis oralinį seksą ar karpį su drebučiais, rinkdavausi žuvį.“) Be pastangų laužydavo

Rašytoja Giedra Radvilavičiūtė

Giedra Radvilavičiūtė – šiuolaikinė lietuvių rašytoja. 1983 m. baigė lituanistiką Vilniaus universitete ir mokytojavo provincijoje. 1986 m. persikėlė į Vilnių, ilgą laiką dirbo redakcijose. 1994–1997 m. su šeima gyveno Čikagoje, ten būdama, kartu su vyru kalbininku Giedriumi Subačiumi išleido Čikagos Newberry bibliotekos lituanistinių ir prūsistinių knygų iki 1882 m. katalogą. Debiutavo kaip apsakymų rašytoja 1986 m., tačiau tikrasis žingsnis į lietuvių literatūrą prasidėjo 1999 m., kai kultūrinėje spaudoje pradėjo skelbti esė. 2002 m. penkios esė paskelbtos kolektyviniame esė rinkinyje „Siužetą siūlau nušauti“. 2004 m. išėjo atskira esė rinktinė „Suplanuotos akimirkos“. Už 2010 m. išleistą esė rinkinį „Šiąnakt aš miegosiu prie sienos“ autorė apdovanota Europos Sąjungos literatūros premija. 2015 m. už eseistiką G.Radvilavičiūtei paskirta Lietuvos Nacionalinė meno ir kultūros premija.

Giedra Radvilavičiūtė - viena iš 26 lietuvių autorių, pristatomų šiąmetinėje tarptautinėje Leipziger knygų mugėje, kurioje Lietuva dalyvauja kaip garbės viešnia.

Atkelta iš 4 psl.

na užklijuota akimi ir išputusia lūpa. Apagriuvusio namo kieme už praviro lango stovėjo pusnuogė moteris, atsirėmusi į lango rėmą. Dėdė net pamanė, kad ten prasideda garsiosios Odesos katakombos. „Gal ta gidė buvo nuoga, – pasakojo jis po daugelio metų, – bet neatsimenu, kad žemiau palangės būtų matęsis jos gyvenimo centras. Kai iš jos išėjau, tai kitoj pusėj namo plytėjo dykuma, nepažymėta Ukrainos žemėlapyje.” Dėdė nesinešiojo baltosios lazdelės ir vaikščiodavo gimtajame mieste greitai, viską regėdamas atminties akimis. Bet vienąkart jis apvertė ant tiltelio stovėjusį vežimėlį su vaiku. Vaiko motina kažkodėl išvadino jį impotentu, vežimėlis nuplaukė upeliu iki Nevėžio. Berniukas į krantą išsikabarojo ant gulbės nugaros, vėliau tapo miesto garbės piliečiu, dirba dabar Susisiekimo ministerijoje. Su dėde iki šiol keičiamės dovanomis. Pasutinė mano dovana jam buvo katalonės dainuojama „Bésame mucho”. Pagavau tą merginą po koncerto sename dvare. Papasakojau jai apie nebaigtą mokytis dėdės ispanų kalbą ir ji net neišklausiusi istorijos iki galo padainavo jam tą dainą į mano mobilųjį telefoną. Tiksliau – jie dainavo kartu. Apšviesti telefono akinamai balti kataloniški dantys, o kitame krašto gale – dėdė visas: apsmukusi pižama, vilnonės kojinės, kambarys be šviesos. Šviesa tame kambaryje neatliko jokios funkcijos, muzika dėdei dabar reiškė tą patį, ką kitiems šviesa. Kai man buvo treji metai, dėdė dar matė. („Nesijaudink, puikiai atsimenu, kaip pašviesėja arbata puodelyje, kai į ją įmeti citrinos.”) Jis fotografuodavo moteris, tas, kurios sendavo nepastebimai, šachmatus ant lentos, jei jie išsidėstydamo patu, šaligatvį išlaužiančius blyškius ūglius. Sušukdamas

– Hola! – jis išmesdavo mane ant delno iki lubų, kurios tada man rodėsi kaip tėvų nuomojamas medinis dangus.

Iš visų viena ranka pakeliamų vaikų norėčiau sutikti dar kartą tik savo mažą dukterį. Iš egoizmo, kaip besąlygiškai mane mylėjusį žmogų. Virtuvėje Panevėžyje ji atsidarydavo spintelės duris ir žaisdavo pupomis. Žiūrėdama iš šono mėgdavau išardyti mergaitę detalėmis. Plaukai – iš močiutės (anos), šypseną – iš mano mažos motinos portreto, kaulai ir logika – iš tėvo, balsas – iš manęs, erdvinis mąstymas – iš Dievo.

Kaip sakė vienas Woody Alleno filmo herojus – Dievas buvo dizaineris, nes viską sukūrė. Dukra nutarė sekti jo pėdomis.

Dabar ji užaugo, kai stebiu ją iš šalies, nebeišsinarsto detalėmis. Įtariu, kad ji turi besąlygiškai mylintį žmogų. Gimimo dieną jis atsiunčia SMS, joje būna parašyta, kurioje Vilniaus vietoje užkasta dovana. Sidabrinio kastuvėliu miltams semti dukra išsikasa dėžutes, kuriose būna to vaikinio padaryti žaislai: žibintas su išgraviruotomis ant stiklo susikabinusių pelių ir katinų poromis, skėčiais, skirtais prisidengti nuo baimės, ir neegzistuojančio rojaus pakūščiais. Karuselė... Ji sukasi, o vietoj krėslų aplink skrieja per pusę perskeltų graikinių riešutų kevalai, kuriuose cukruotus migdolus neša plastikiniai sklandytuvai. Kartais tose dėžutėse būna rašteliai.

Jei prisiminiau besąlygiškai mylinčius, reikėtų paminėti ir vieną vyrą iš savo biografijos. Jis mane traukė kaip psichiatras ligonį, o aš jį... Manau, kad būnant su manimi pasaulis jam atsiverdavo ryškesniais gabaliukais, toks, koks jis matosi tarp greitai lekiančio traukinio vagonų. Mūsų pora buvo be perspektyvos, kiekvienas gyvenome kituose pasauliuose, darni pora turėtų gyventi šiame. Man patiko viena jo mintis:

„Žemėje esu laimingas dviem atvejais – kai prisigeriu arba kai sugalvoju ką nors naują.” Kartą jis nuvažiavo komandiruotėn į Prahą. Po konferencijos su kolegomis išgėrė cisterną „Budvaizerio”, o turėjo kvailą įprotį, jei leidžia aplinkybės, miegoti nuogas. Kitaip nei man, nuogas kūnas jam nesisiejo su siela, tai tik viena iš medžiagų, sakydavo jis, kaip molis, asbestas ar šilkas. Naktį vienutėje mano draugas atsikėlė iš lovos, dviem žingsniais į kairę pasuko į tualetą, užsimerkęs grįždamas dviem žingsniais, deja, pasuko vėl į kairę ir paskui save užtrenkė duris. Atsimerkė ilgame viešbučio koridoriuje: blausiai apšviestas naktinių lempučių, kyšančių iš matinio stiklo lotosų, raudonas takas it sapno tęsinys driekėsi į niekur.

Išeičių buvo nedaug. Pirma – pasibelsti į gretimąs duris, kur miegojo konferencijos dalyvis iš ne visada mums draugiškos, bet tikrai krikščioniškos Lenkijos. Antra – susivynioti į taką ir kaip Kleo-

efoto.lt nuotraukos

patrai pasirodyti registratūros antonijams.

Pasilenkė, pačiupinėjo – takas buvo per kietas ir per ilgas.

Moteris, tą naktį budėjusi prie registratūros stalelio, pamačiusi jį net nemirktelėjo, idėjo į ištiestos rankos delną raktą (Prahos senamiesčio lankstinuką draugas pasiėmė nuogybei prisidengti).

O kai aš grįžau kartą iš Lenkijos, nešiau perone sunkią tašę. Nežinau, kodėl iki dabar nesu nusipirkusi lagamino su ratukais. Turiu dar vieną trūkumą – jei kas mane sunervina, reikėtų sakyti – sujaudina, atsimenu, kuo buvau tąsyk apsirengusi, nors po to įvykio būtų praėję net dvidešimt metų. Tempiau tašę geležinkelio stotyje ir staiga pajutau, kad nešulys kyla į viršų. Atsisukau – perone užmiegotomis akimis stovėjo tas vyras, kuriam būnant su manimi pasaulis atsiverdavo ryškesniais gabaliukais. „Tu čia ko nors lauki?” – paklausiau. „Laukiu”, – atsakė jis žiūrėdamas man į akis.

Aš irgi žiūrėjau į jį, bet mačiau savo dukart persiskusią kūno spalvos kojinę, išsiklaipiusį per du pasienius veidą, beretę ant riebaluotų plaukų ir

pleistrą ant dešinės kojos kulno. Ir jei toliau istoriją pasakotų tašė, perono įvykiai klostytųsi taip.

„Vyras mane nunešė prie mašinos, įmetė į tuščią bagažinę.

Moteris iškėlė vėl. „Nedurniuok, Kalėdos gi, pažiūrėk, kiek žmonių net prie troleibusų stotelės laukia, nuvešiu tave iki Panevėžio.” Vyras liko sėdėti ant priekinės sėdynės pirštu sprigtuodamas kabantį pliušinį voriuką, o moteris pasuko į autobusų stotį. Laukdama bilieto eilėje ji padėjo mane ant prityptų grindų ir užkrito ant viršaus – laukiau, kad iš knygų, dėžučių, skardinių ir batų sudėti mano šonkauliai suplėsys šonus. Tik aš žinojau, kad aname bėgių gale prieš penkiolika valandų ją išlydėjo irgi vyras. Perone jie bučiavosi. Matyt, tai, kad šitame bėgių gale netikėtai ją pasitiko kitas, ji laikė nuodėme.” Pamačiau, kaip būčiau pasielgusi dabar. Tikriausiai su tuo žmogumi, kuriam nuogas kūnas nesisiedamas su siela atrodė tik viena iš medžiagų – molis, asbestas, šilkas, būčiau keliavusi į pragarą. Ar kas iš viso žino, kur prasideda bėgiai? Kur jie baigiasi ir kas laukia jų gale. □

„Pasakojimas tęsiasi” / „Fortsetzung folgt”

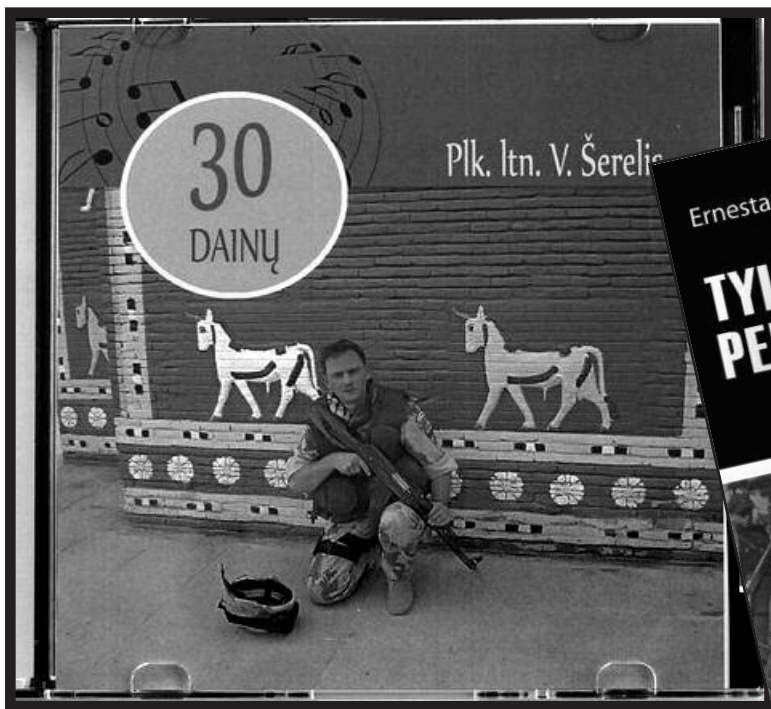
Su šia žinute 2017 m. Lietuva prisistato ypatingosios viešnios teisėmis tarptautinėje Leipcigo knygų mugėje

Vokiečių skaitytojams Leipcige bus pristatomi tiek moderniosios literatūros klasikai Antanas Škėma, Jurgis Kunčinas bei Romualdas Granauskas, tiek šiuolaikiniai autoriai Tomas Venclova, Undinė Radzevičiūtė, Eugenijus Ališanka, Alvydas Šlepikas, Rūta Šepetys, Giedra Radvilavičiūtė, Renata Šerelytė, Grigorijus Kanovičius, Kęstutis Navakas, Rimvydas Stankevičius, Mikalojus Vilitis, Laimonas Briedis, Kęstutis Kasparavičius ir kiti. Išeis ir Lietuvos poezijos rinktinė, pristatanti Sigito Parulskio, Antano A. Jonyno, Giedrės Kazlauskaitės, Agnės Žagrakalytės, Gyčio Norvilo ir Aivaro Veiknio lyriką. Šiuos kūrinius vertė C. Sinnig, Cornelius Hellis, Markusas Roduneris, Saskia Drude, Magda Doering ir kiti lietuvių literatūros ambasadoriais tapę vertėjai.

Specialiai Leipcigo knygų mugei rašoma istoriko dr. Nerijaus Šepečio ir dailėtyrininkės dr. Giedrės Jankevičiūtės studija, aprėpianti Lietuvos kultūros vystymosi šimtmetį. Naujausios knygos bus pristatomos 140 kvadratinį metrų nacionaliniame stende. Leipcigo knygų mugėje veiks ir kartu su Vilniaus dailės akademija rengiamas kūrybinis stendas, kur įvairios interaktyvios kūrybinės veiklos interpretuos išskirtinę lietuvių abėcėlės raidę „ė”. Knygų mugei ir festivaliui „Leipcigas skaito” (vok. Leipzig liest) planuojama apie 50 renginių: skaitymų, diskusijų, debatų aktualiais politiniais klausimais.

Tarptautinė Leipcigo knygų mugė – antra pagal dydį knygų mugė Vokietijoje po Frankfurto knygų mugės. Ši knygų mugė ir didžiausias literatūrinis Europos festivalis „Leipcigas skaito” kasmet pritraukia vis didesnį kiekį žmonių.

Ernesto Kuckailio ir Valerijaus Šerelio kūriniai

Šių laikų herojai: pasirodo, tokių yra

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovėje sutiktos dvi naujos knygos: Ernesto Kuckailio „Tylūs žingsniai per samanas“ ir Valerijaus Šerelio „5.56X100 šovusių į galvą arba auliniais batais pramintų minčių“

Kodėl taip pavadinau šį straipsnį? Atėjau į dviejų karių knygų pristatymą, o, pasirodo, tie autoriai – dar ir meninį išsilavinimą gavę vyrai kūrėjai, patriotai nuo vaikystės (jų seneliai ar giminaičiai buvo Lietuvos miškų partizanai), vieni pirmųjų atkurtos Lietuvos kariuomenės savanorių, profesionalūs Lietuvos kariuomenės kariai: Ernestas Kuckailis – viršila, Sausumos pajėgų Juozo Lukšos mokymo centro snaiperių ir taikliųjų šaulių rengimo ekspertas, snaiperių rengimo žinovas, profesionalus stiklo menininkas (baigė VDA); Valerijus Šerelis – karininkas, pulkininkas leitenantas, generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos viršininko pavaduotojas kariniam rengimui (dar besimokydamas LŽŪA, nuo 1991 m., jau studentų savanorių būrio vadas). Šiuo sakiniu jau viskas pasakyta, bet ...

Leidyba karine tematika buvo niekieno žemė. Iš pradžių pasisakė „Vox Altera“ leidyklos vadovas Ramutis Vilčiauskas, išleidęs jau tris E. Kuckailio knygas. Pirmiausia – apie savo leidyklą, kuri buvo įkurta 2009 m. keturių bendruomenių dėka. Kodėl? Leidyba karine tematika buvo niekieno žemė. Su Ernestu susipažino 2012 m., kai į rankas papuolė jo rankraštis „Trispalvio erelio skrydis“. Eskadrono „Erelis-02“ misija Afganistane 2002–2003“. Jau baigia parduoti antrą tiražą – knygą labai susidomėjo jaunimas, ypač vyresniųjų klasių mokiniai. Antroji Ernesto knyga – karinė istorinė apybraiža „Pavasari paukščiai sugrįžta“, išleista 2015 m., irgi gana sėkminga (liko tik pora šimtų egz.). Trečioji E. Kuckailio knyga „Tylūs žingsniai per samanas“ – pati šilčiausia jo kūryboje, su meile parašyta apie jo senelį Boleslovą Kuckailį-Šapalą, Lietuvos partizaną, jo tremtį ir tolesnį jo gyvenimą.

Po leidėjo įžangos Valerijus Šerelis, poetas, bardas ir filosofas, tradiškai pasveikino susirinkusius muzikine kalba (jei gali, visada gitarą pasiima į keliones, „nors ir ne kiekvienai gitarai tai patinka“). 2008 m. išleido pirmąją savo kūrybos knygą „Mūzoms ir jų Kareiviams“ (kareivio, daug ką mačiusio ne visai šaltuose kraštuose – Afganistane ir Irake – eilėraščių rinkinuką). Pirmoji vakaro daina buvo apie kario kasdienybę: „... galbūt pavargo

rankos... kojos, apie tave galvoti pamirštu. Šlepetę trina batas, turi eiti nesustot, nes galbūt rytoj ateis paskutinė diena...“

Išradingumas – kario kasdienybė. Jūs abu, Valerijų ir Ernestą, sieja dvi „linksmos“ kelionės – į Afganistaną ir į Iraką. Ernestas – vienas iš Jėgerių bataliono kūrėjų, pirmojo specialiųjų pajėgų eskadrono „Erelis-02“ 2002–2003 m. Afganistane ryšininkas-kulkosvaidininkas, Valerijus Šerelis – šio eskadrono „Erelis-02“ Afganistane vadas. Valerijus Šerelis – 2005 m. patarėjas Irake, Ernestas – Irako Karo akademijos instruktorius, Žvalgų mokyklos kovinio rengimo instruktorius. Ekране buvo rodomos skaidrės apie jų „nuotykius“: Ernesto piešinius ant Afganistano sienos (tokių jo pripieštų sienų būta keturių), kai prieš atvykstant vadovybei jam teko užmaskuoti ne visai švankius karių užrašus: taip „F“ raidė virto langu, o kiti žodžiai – miškais ir laukais... Juk kariai – gyvi žmonės, jiems būtinas humoras, kūrybingumas... (Ernestas yra ir profesionalus karys, ir profesionalus piešėjas, baigęs VDA. Jis, ne kas kitas, iliustravo ir bendražygio Valerijaus naujausią knygelę). Jiedu abudu salėje vienas kitą draugiškai ir pristatė.

Apie Valerijaus Šerelio knygą „5.56X100 šovusių į galvą arba auliniais batais pramintų minčių“. Kodėl toks keistas pavadinimas? Nes joje – 556 sakiniai. Talpūs, šmaikštūs, išmąstyti kario praktikoje. Jam turinys svarbiau negu forma. „Sakiniai mane aplanko kasdien – ir ne po vieną, – kalbėjo Valerijus. – Šeštas jausmas yra pirmas, iš dešinės ateina, jei kairė nespėja fiksuot – praeina kiaurai... (čia apie du smegenų pusrutulius). Pvz., posakis Nr. 1: į galvą šovusi mintis neturėtų išeiti kiaurai... 311 – piliečiai turi pilis ir ietis (neatsiejama sąvoka: turi ką ginti ir tai, ką panaudosi gindamas). Nr. 551 – informacija, kurią sukuri, yra tokia pat tikra, kaip ir ta, kurią gauni, skir-

tumas tik tas, kad kurdamas žinai, kas yra šaltinis. Valerijus – ne iš kelmo spirtas. Ekране buvo parodyta aptrupėjusi tarsi „senovinė“ Aleksandro Makedoniečio moneta, kurią afganistanietis norėjęs Valerijui parduoti už 50 dolerių kaip tikrą, Valerijus ėmė dėtis, jam įrodinėdamas, kad ji padirbta (tokių monetų namie turis gal 700), tuomet afganistanietis nuleido kainą pasakęs, kad moneta ... labai seniai padirbta.

Knygos „5.56X100 šovusių į galvą arba auliniais batais pramintų minčių“ anotacijoje Neda Malūnavičiūtė rašo: „...Tai karys-poetas, karys-bardas, karys-filosofas, karys-kūrėjas. Pasiklausius jo dainų ar pamąstymų supranti, kad karas – tai menas, kur kūrybiškumo stoka gali kainuoti labai daug. Kur situacijos ar tikslo nesuvokimas dažnai yra oponento plano dalis. Galbūt todėl viena mėgiamiausių šios knygutės sentencijų, kurią dažnai cituoju, yra Nr. 88: „Ne todėl, kad reikia, o reikia todėl, kad...“ Leidžiu sau manyti, kad karo menas iš kitų menų labiausiai artimas muzikai, kur kūrėjas harmonizuoja ir sinchronizuoja, kur gaidos – tai planas, bet retas planas išlieka nepakitęs po pirmojo šūvio... O tada prasideda „džiazas“. Karys mūsų lauke improvizuoja“.

Ernestas Kuckailis, kalbėdamas apie naujausią savo knygą „Tylūs žingsniai per samanas“, paaiškino, kodėl pasirinko istorinės apybraižos žanrą: jo senelis Boleslovas Kuckailis-Šapalas turėjo puskarininkio laipsnį (jam šiemet būtų sukakę 100 metų), partizanavo nuo 1944 iki 1946 m. Šarūno rinktinės Leipalingio būryje, Pūščios girioje (ten darbavosi virėju). Prieš penkiolika metų jis dar buvo gyvas, Ernestas klausydavosi jo atsiminimų apie dalyvavimą mūšiuose, pavojingus nuotykius. 1946 m. senelį Boleslovą Kuckailį-Šapalą su bičiuliu Baliu Virbaliu Margiu bunkeryje suėmė NKVD (nepavyko nusišauti), abu kalėjo Sibiro lageriuose.

Redakcijos paprašytas Ernestas knygoje aprašė Merkinės mūšį, kaip jis iš tikrųjų prasidėjo, nupiešė jo planą, palygino su 1944 m. gruodžio 15 d. schema, labai kruopščiai, tiesiog genialiai strategiškai nupieštu vieno gimnazisto žvalgo planu (pagal tą schemą, kur matyti ir upeliai, ir gatvelės, net katės, partizanų vadas Vanagas galėjo gerą planą paruošti). E. Kuckailis parodė skaidrę, kurios nepanaudojo knygoje. Tai jo piešinys apie partizanų laukimą bunkeryje: šeši vyrai sėdi 6 kv. m. duobėje po ilgadienio žygio šlapiais drabužiais, permirkusiais batais, be ventiliacijos: ar galite įsivaizduoti, koks ten sunkus buvo oras ir kaip visa tai reikėjo ištverti? Ernestas papasakojo ir kuriozinių istorijų, pvz., kai už posūkio partizanai susiduria su sribais, abi grupelės su atremtais šautuvais,

Nukelta į 7 psl.

Iš k.: pulkininkas leitenantas Valerijus Šerelis ir štabo seržantas Ernestas Kuckailis

Atkelta iš 6 psl.

tada visi ataturpsti pasišalina, ir visi lieka gyvi... Būta panašiai (partizanas Jakavonis, neseniai perskaitęs šią E. Kuckailio knygą du kartus, tai patvirtino).

Apie du brolius. Kartu su Šapalu kovojo ir du jo žmonos broliai – Bolius Savickas-Strazdas ir Jonas Savickas-Žvirblis (abu nesutiko pasiduoti gyvi, žuvo bunkeriuose 1949 m. pavasarį). Bolius buvęs ramus, apgalvojantis, o Jonas – degtukas, drąsus: per mišką eidavo nesislapstydamas, sakęs: aš čia savų miškų šeimininkas (abu žuvo daugmaž po mėnesio). Ernestas prisipažino, kad brolių charakteriai dažnai skiriasi, kaip ir jo su broliu. Kuckailio senelis Boleslovas buvęs ramus, taikus žmogus, mėgęs vienvietėje su meškere pasėdėti (tokį jį Ernestas įamžinęs savo piešinyje).

Ernestas Kuckailis – ieškotojas ir atradėjas. 1991 m. vasarą po kariuomenės Ernestas praleido Leipalingyje. 1940 m. ten NKVD atkasinėjo (kad nufotografuotų ir vėl užkastų) partizanų palaikus. 30 kūnų ant Seiros.... „Atkasėm apie šešis, septynis, – kalbėjo Ernestas, – juos net sapnavau: sutrupintos kaukolės, trūksta galūnių, vienerių metų vaikas stacias į duobę įpakuotas... esu karys, daugel matęs, bet taip...” Leipalingy, kur dabar siuvykla, rūsy buvo kalinami žmonės. Ant sienos likę įbraižytos pavardės... Ernestas, be šios skaidrės, parodė nemažai dokumentinių nuotraukų, piešinių, schemų, kurios panaudotos knygoje.

Rado partizanų stovyklos vietą. Pernai su draugais (pagal senelio pasakojimus: ant Seiros ir Dulgelės upių sankirtos) Ernestas atrado partizanų stovyklą (Šapalas prieš partizanau damas buvo kalvis, o stovykloje – būrio virėjas), ta stovykla niekada nebuvo aptikta: todėl ten tokia gera aura, jie pernai žiemą ten nakvojė... O upių vanduo toks švarus, skanus atsigerti... Ten rado puodą ir bidoną (lygiai tokius pat, kaip ir partizanų, besirengiančių pietauti, stovyklavietės nuotraukoje...), bidonas, panašu, buvęs valgiui virti, rado ir hidroelektarinės likučius: partizanai sugebėję užtvenkti upelį ir ją įsirengti. Visa tai – Leipalingio muziejuje. Partizanai turėję savo radijo imtuvą: 1944 m. klausėsi radijo ir laukė karo, kuris turėjo būti gera žinutė...

Studentai Ernesto Kuckailio dažnai klausia, ar turėję anuomet partizanai kokių nors egzotiškų ginklų? Dažniausiai tai buvę vokiška ir rusiška amunicija (iš priešų atimti ginklai), tiesa, partizanų grupinėje nuotraukoje pastebėtas itališkas kulkosvaidis *Bereta M38*. Ernestas, studijuodamas dokumentus, aptiko, kad 1946 m. būta ir tokių persirengusių specialių būrių (apsimetusių Lietuvos partizanais), kurie ateidavo į kaimą, išžudydavo šeimą, kad vietinius atgrasytų nuo partizanų rėmimo. Knygoje yra aprašytas ir 1948 m. partizanų teismas išaiškinus agentą.

Kokie ateities planai? Ernestas prisipažino, kad įpusėjęs ketvirtą knygą – irgi istorinę apybraižą. Knyga bus apie 1922–1923 m. 12 km. ruože Lietuvoje siautusius lenkų banditus – Varviškės respubliką, tuose mūšiuose žuvę du jo giminaičiai Kuckailiai. Vakarą užbaigė abu autoriai bendra daina „Skylutė šalme”, Ernestas išsitraukė lūpinę armonikėlę, na, o Valerijus grojo gitara. □

Laisvai tekantys pokalbiai su Valdu Adamkumi

Romualdas Kriaučiūnas

Valdas Adamkus, kalbėjosi Arnas Ališauskas. Pokalbiai nesilaikant protokolo. Vilnius: Versus aureus, 2016

Mano turėtą teigiamą įvaizdį apie Lietuvos Respublikos prezidentą Valdą Adamkų sujaukė Algimanto Zolubo pastabos Kanadoje leidžiamuose „Tėviškės žiburiuose” („Nepastebėtos ‘smulkmenos’”, 2017.1.31.). Išdėstęs netrumpą nuomonę, autorius nieko teigiamo apie Prezidentą nepasakė. Jis provokuojamai išdėstė, kodėl nesutinka su Laisvės premijų skyrimo komisijos ir LR Seimo nutarimu skirti Valdui Adamkui Laisvės premiją. Po to sužinojau, kad išleista ši knyga ir paprasčiau, kad Lietuvoje viešintis sūnus man tą knygą gautų.

Ant knygos nugarėlės Arnas Ališauskas rašo, kad 1998 m., Valdui Adamkui tapus Prezidentu, Lietuvai pasisėkė ištraukti laimingą bilietą. Jis tai pagrindžia, žvelgdamas į Lietuvą per beveik dvidešimt pažinties ir dešimt bendro darbo su Prezidentu metų. Kas per tuos metus Prezidento pašnekovui Arnui Ališauskui įsiminė? Prezidento „mokėjimas laimėti nežeminant kito. Mokėjimas pralaimėti nežeminant savęs”. Gražus ir taiklus apibūdinimas.

Knygos pradžioje pateikiama LR Prezidento kalba Tautai, pasakyta Vilniuje, Katedros aikštėje, 1998 m. vasario 26 d. Kalba buvo politiškai korektiška, nes joje pirmiausia kreipiamasi į Lietuvos Respublikos piliečius, bet buvo paminėti tėvynainiai bei Tėvynė. Knyga baigiama kita kalba, pasakyta 2012 m. liepos 13 d., sveikinant Pasaulio lietuvių jaunimo susitikimo dalyvius. Paminėjęs Baltijos kelią ir įvykusį tautos atgimimą, Valdas Adamkus skatino esminį vertybinį atgimimą, pagrįstą jaunų žmonių laisve kurti orų gyvenimą orioje valstybėje. Tauta, tautybė, patriotiškumas liko neįvardytos kaip vertybės.

Tarp šių dviejų kalbų skaitytojo laukia keturios pokalbių dalys, išsiedriekusios per du šimtus puslapių. Pokalbių vietos – Kaunas, Lietuvos pajūris, Vilnius, Nida, Čikaga ir vėl Vilnius.

Pirmasis pokalbis, vykęs Vytauto Didžiojo universitete, prasideda nuo būsimo Prezidento krikštynų 1928 m. istoriniame premjero kabinete. Jo krikštatėvės – Lietuvos premjeras Augustinas Voldemaras. Naujagimis premjero garbei buvo pavadintas Voldemaru. Tik vėliau, jau gyvenant Amerikoje, lengvinant vardo ir pavardės skaitymą ir tarimą, jis tapo Valdu Adamkumi. Įdomūs prisiminimai apie Dariaus ir Girėno žūtį, vaikystę ir jaunystę jo pamiltame Kaune, pogrindžio veiklą karo metu ir dramatišką bėgimą į Vakarus per Lenkiją. Ten, būnant pabėgėlių stovykloje, po kelių savačių, palikęs šeimą ir „nepasakęs sudieu”, per Berlyną grįžo į Lietuvą. Grįžęs įsijungė į Tėvynės apsaugos rinktinę ir tapo bataliono viršininko vertėju. Jau po karo, būdamas Vokietijoje, veržėsi į Lietuvą kariauti, bet buvo Algirdo Greimo ir kitų atkalbėtas. Šioje pokalbių dalyje gausu prisiminimų ir iš sportinės veiklos – ir su politiniu antspalviu, ir be jo.

Antroji pokalbių vietovė – Lietuvos pajūryje, Neringoje. Ekologui,

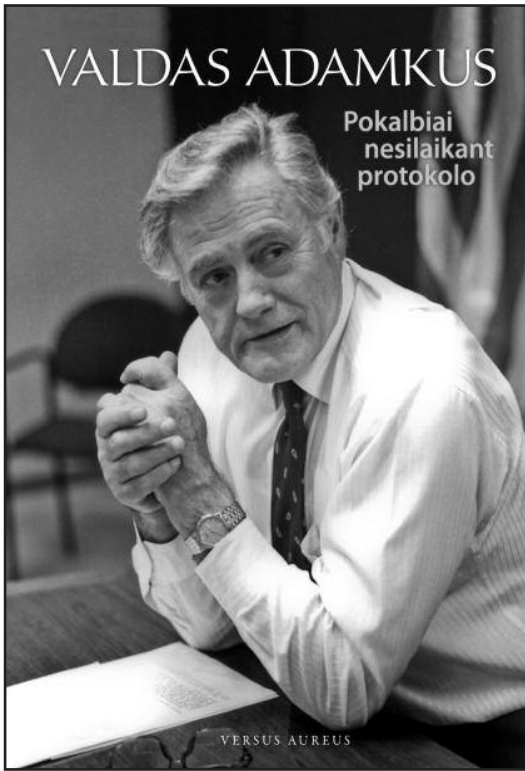
gamtos mylėtojui Adamkui tai tarsi rojus. 2006 m. ten siautusių gaisro metu per penkias dienas išdegė 235 hektarai miško. Šią tragediją Prezidentas ypač išgyveno. „Sėdint Nidos kopose nori nenori apie tai pradėti galvoti. Ir tai, kad šitas gamtos grožis net ir po gaisrų, po įvairiausių pervartų yra toks pats tikras ir išpūdingas, leidžia ir apie visą Lietuvą galvoti su viltimi ir tikėjimu: ateities kartoms ateitį bus palikta ir perduota daug gražių ir vertingų dalykų”, - garsiai mąstė Prezidentas. (psl. 65).

Gana daug vietos skirta „Santaros” ir „Santaros-Šviesos” organizacijų veiklai. Pasirodo, kad Valdas Adamkus ir Jonas Valaitis pasirašė „Santaros-Šviesos” federacijos įkūrimo aktą 1957 m. Šiame skyriuje daug įdomios ir vertingos informacijos apie Juozą Bačiūną ir jo Tabor Farm kurortą Michigano valstijoje. Su skausmu prisiminta Algimanto Mackaus žūtis autoavarijoje. Velionis ir Čikagoje gyvenęs Valdas Adamkus buvo „Margučio” radijo programų vadovai. Išvardyta nemažai visuomenininkų, mokslininkų, menininkų, sportininkų, su kuriais Adamkus glaudžiai bendravo. Vienus vadino kolegomis, kitus – bičiuliais ar draugais.

Įdomios detalės apie Adamkaus vizitus sovietinėje Lietuvoje. Sovietų Sąjungoje jis lankydavosi kaip JAV valdžios pareigūnas, bet savo diplomatinio paso „apdraustuose” lagaminuose vežė uždraustą spaudą į Lietuvą. Pašnekovo pavadintas kontrabandininku, jis jį pataisė, pasivadindamas naujųjų laikų knygnešiu. Ir šioje veikloje yra minima daug kitų šaunuolių, padėjėjų. Pagaliau atėjo Sąjūdžio metas, Adamkus neliko nuošalyje. Vingio parke vykusiamе istoriniame mitinge jis buvo kviečiamas ant scenos, bet atsisakė, nes „vidinis balsas man pasakė griežtą ‘ne’ (...) Su mano pasirodymu kagebistai ir visi kiti Lietuvos laisvės priešininkai gaus pretekstą rekti: ar nesakėm, kad čia – amerikonių samokslas? Štai – vienas iš agitatorių!” (psl. 109). Knygos puslapiuose toliau rikiuojasi Vytautas Landsbergis, jo brolis Gabrielius Žemkalnis, Stasys Lozoraitis, George Bush ir tuzinai kitų ižmybių.

Trečioje pokalbių dalyje grįžtama į 1944 metus. Prisimenama po karo suklestėjusi kultūrinė, visuomeninė veikla pabėgėlių stovyklose Vokietijoje. Ten Adamkus kartu su būsima žmona Alma baigė Eichstatto lietuvių gimnazijos pirmąją laidą. Aš toje pat gimnazijoje tada baigiau pirmąją klasę. Minima UNRRA, vėliau IRO globa. Mano didelei nuostabai, IRO pristatoma kaip airių International Refugee Organization. Iš tiesų IRO buvo įkurta Jungtinių Tautų organizacijos 1948 m. Iš pradžių buvo 26 IRO narystės valstijos. Airija net nebuvo viena iš pirmųjų.

Šalia minėtų tarptautinių organizacijų amerikiečių zonoje dar aktyviai reikėsi YMCA. Joje Adamkus gavo darbą. Jam nusišypsojo laimė tapti YMCA karininku su visomis privilegijomis – alga, lengvatomis, įėjimu į amerikiečių parduotuves, amerikiečių kariuomenės uniformą. Kaip pa-

sakoje! Daug vietos skirta tautiečių emigracijai, ypač į JAV. Pasakojama apie Adamkaus laimėjimus valant gamtą ir kovojant su gamtos teršėjais – didžiąja pramone. Jis ėjo aukštas pareigas JAV Aplinkos apsaugos agentūroje ir tiesiogiai dirbo šešiams JAV prezidentams, pradedant nuo Richard Nixon ir baigiant Bill Clinton.

Į pokalbį apie savų namų statybą Čikagoje ir Hindsdale įtraukiama Adamkaus žmona Alma. Vėliau prisideda ir vienas artimiausių Prezidento bičiulių – Algirdas Birutis. Jų pokalbio tematika – sportas ir atostogos Meksikoje. Pokalbyje pagarbaus dėmesio susilaukia Šv. Kazimiero ir Tautinės kapinės Čikagoje, kuriose ilsisi daug Adamkaus šeimos, draugų, bičiulių, kultūrininkų, politikų. „Prisipažinsiu, kad aš čia kartais atvažiuodavau tiesiog pabūti – be konkretaus tikslo”, – kalbėjo Prezidentas (psl. 196).

Paskutinių pokalbių skyriaus vieta – vėl Vilnius. Čia randame atsiminimus apie Vytautą Kernagį, susitikimą su popiežiumi Jonu Pauliumi II. Kalbama apie baimes, prezidentų darbus, ypač formuojant užsienio politiką. Skaitytojas įtraukiamas į konkrečių derybų, susijusių su Gruzijos ir Ukrainos įvykiais, detales. Čia Lietuva ir jos Prezidentas Valdas Adamkus suvaidino tikrai svarbų vaidmenį. Kaip išskirtinis paminėtas Ukrainos atvejis 2004-ųjų rudenį. O legendinis Adamkaus tarpininkavimas Lenkijos ir Europos sąjungos viršūnėms dar buvo prieš akis.

Vietos ir laiko rasta Algirdui Brazauskui, buvusiam Komunistų partijos pirmajam sekretoriui, tapusiam LR prezidentu. Man akys sudrėko skaitant apie abiejų prezidentų privatų susitikimą Kovo 11-osios dienos proga. Čia aprašytas iki šiol niekam nepasakotas jaudinantis epizodas, kur abu prezidentai apsiverkė.

Knygoje gausu nuotraukų ir dokumentų. Jų sukaičiauvau 212. Jos į gyvenimą gražina aprašytus įvykius ir personažus. Ir tekstas, ir nuotraukos primena ir parodo ne tik Adamkaus, bet ir visos jo kartos gyvenimą ir aplinkybes. Nors esu beveik dešimčia metų jaunesnis už Prezidentą ir gyvenau paprasčiau, daug kas man buvo ir tebėra artima, paties vienaip ar kitaip išgyventa. Lieku dėkingas knygos pašnekovams, pakvietusiems atidžius ir žingeidžius skaitytojus savaip prisijungti prie jų pokalbio. □

Kultūros kronika

Kovo 15 d. Ukrainos nacionaliniame operetės teatre įvyko šventinis koncertas, skirtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dienos minėjimui, kuriame su jungtine programa pasirodė Kauno valstybinio muzikinio teatro ir Ukrainos nacionalinio operetės teatro atlikėjai. Koncerte skambėjo žinomų operečių, operų ir miuziklų arijos, Ukrainos ir Lietuvos autorių muzikos kūriniai, baleto kompozicijos. Kijevo scenoje pasirodė žinomi Lietuvos atlikėjai: Gitana Pečkytė, Marija Arutiunova, Jeronimas Milius, šokėjai Auksė Mikalajūnaitė, Justina Vitkutė, Valerij Osadčenko, dirigavo Jonas Janulevičius. Kovo 10-ąją ambasadoje susirinkusi Ukrainos lietuvių bendruomenė, padedama iš Lietuvos atvykusios Maironio lietuvių literatūros muziejaus lšeivių literatūros skyriaus vedėjos, humanitarinių mokslų daktarės Virginijos Babonaitės-Paplauskienės, prisiminė tautos šauklį Joną Mačiulį-Mairo-nį, o susirinkusiuosius savo dainomis džiugino Vilniaus kultūros centro LRT vaikų choras.

Kovo 17 d. žymiajame Seinų džiazo klube „Spółdzielnia jazzowa“ koncertavo Lietuvos džiazo grupė „Infiltrators trio“, kurioje groja Dmitrij Golovanov (klavišiniai, elektronika), Arkadij Gotesman (mušamieji, perkusija) ir Jan Maksymovič (saksofonai, elektronika). Šio trio atliekama muzika nesileidžia įviekama į vieno kurio muzikos žan-ro drabužį. Tai ir eksperimentinė muzika, ir laisvasis džiazas, ir ambient. Būgnininkas, perkusininkas Arkadijus Gotesmanas, saksofo-no meistras Janas Maksimovičius ir klavišininkas Dmitrijus Golova-novas kuria savitą muzikinį pasaulį, įsileidžia į jį įklastoją ir galiau-siai patys tampa neatskiriama to pasaulio dalimi.

Berlyno literatūros namuose kovo 15 d. pristatytas „Guggolz“ lei-dyklos išleistas Antano Škėmos romanas vokiečių kalba „Balta dro-bulė“ („Das weiße Leintuch“ vok.). Diskusijoje dalyvavo rašytojas To-mas Venclova, knygos vertėja Claudia Sinnig, diskusiją moderavo ži-nomas kritikas, dienraščio „Die Welt“ literatūros skilties redaktorius Richard Kämmerlings. Knygos pristatymo dalyviai džiaugėsi, kad A. Škėmos romanas, kuris nesulaukė deramo įvertinimo autoriui esant gyvam, o Lietuvoje buvo atrastas tik nepriklausomybės metais, pa-galiau pasiekė ir Vokietijos skaitytoją. Leidėjas Sebastian Guggolz ti-kisi, kad A. Škėmos „Balta drobulė“ pagaliau pateks tarp žinomiau-sių dvidešimtojo šimtmečio klasikos kūrinių.

Amžinosios vertybės

Atkelta iš 2 psl.

L. P.-K.: O kokią mamą prisimena ponias Stefa?

Stefa Dzvankauskaitė-Kapeckienė: Aš prisimenu ją kaip šventąją... (akyse – ašaros, ilga pauzė) Dieve... Kai keliavom, o ir kai atkelia-vom, viską mums atiduodavo...

L. P.-K.: Kodėl mama jus vadino paskutine lazda?

S. D.-K.: Kiek save prisimenu, visą laiką buvome drauge. Abi į bažnyčią, iš bažnyčios. Kadangi jauna buvau, vis pirma bėgdavau. Mama vis sakydavo: „Tu – mano paskutinė lazda. Nebėk taip greitai, aš ne tokia vikri kaip tu“. Tai buvo dar Lietuvoje. O Vokietijoje, kur labai mažai turėjome valgyti, man su Mariku atiduodavo paskutinį kąsnį ir sakydavo: „Valgykit, aš nenoriu, kad pasidarytumėt ligoniais“.

L. P.-K.: O koks mamos paveikslas išliko ponui Mariui?

Marius Venclauskas: Ji buvo mano Motina. Ji mane prižiūrėjo, užaugino, ir ką aš turiu da-bar, už viską jai esu dėkingas.

L. P.-K.: Kiek žinau, jūs taip pat pasekėte mamos pėdomis – be savo trijų vaikų turite ir augintinę.

M. V.: Turim vieną mergaitę... Ką gavau iš mamos, ir aš noriu truputį atiduoti.

L. P.-K.: Ar rašė kas mamai laiškus iš Lietuvos, ponias Danute?

D. V.: Rašydavo. Dažniausiai Kazytė Bačianaitė. O pirmąjį laišką gavome iš kunigo Kazlauskio. Jis buvo vienas artimiausių žmonių, dar mano senelių augintas. Buvo kaip šeimos narys. Šiaip jau kiti bijojo rašyti. Stalino laikai buvo...

L. P.-K.: Ar domėjosi mama kultūrine visuomenine išeivijos veikla?

D. V.: O, taip. Buvo labai šviesaus proto ir senatvės sulaukusi. Domėjosi ne tik kultūrine, bet ir visos lietuvių bendruomenės veikla. Ir domėjosi, ir; jei reikėdavo, patardavo, minėjimuose kalbėdavo. Mama turėjo labai lengvą kalbos stilių. Visų buvo mėgiama.

L. P.-K.: Ar prisimindavo save scenoje?

D. V.: Retai. Bet kai prisimindavo, tai dažniausiai ką nors komiško. Pavyzdžiui, „Žvaigždžių takus“, kuriuose vaidino čigonę. Džiaugdavosi buvusiu pasisekimu. Kad, dar net neišėjus į sceną, tik iškišus koją, žiūrovai jau juokdavosi ir plodavo.

L. P.-K.: Ponia Stefa, Venclauskių namų pavyzdys jums padėjo auginant savo vaikus?

S. D.-K.: Taip. Labai geri visi trys sūnūs. Užauginau, išleidau visus į mokslus. Mokytojai vis klausdavo: „Ką darai, kad jie skiriasi nuo kitų?“ Amerikoje užauginti gerus vaikus – stebuklas. Visada prisimindavau mamos žodžius, kad negalima rekti, šaukti, keiktis, kad reikia visada kantrybę turėti... Kai būdavo labai sunku, prisimindavau vieną atsitikimą, dar iš Šiaulių. Trenkiau supykusi durimis. O mama man: „Grįžk atgal, vaikeli, sėskis“. Kuo tos dury, sako, tau nusikalto. Esi jauna, graži, džiaukis gyvenimu. Ko tau trūksta? Kaip paukštis laisva esi. Štai, kai išteksi, vaikų turėsi, tada bus kas kita... Tarsi gydytojas būtų butelį vaistų davęs. Po to, kai susierzindavau, prisimindavau tuos žodžius, ir viskas praeidavo.

L. P.-K.: Ponia Danute, kokia buvo mamos paskutinė diena?

D. V.: Vaikai, jeigu turėtumėt pinigų, sakė šiek tiek geriau pasijutusi mama, prašyčiau įdėti į metalinį karstą ir – į Šiaulius. O prieš pat išeinant pasižiūrėjo į tris puses ir...

Kad prieš išeidama ji galvojo apie vaikus, išliko įdomūs liudijimai. Tadien valstybiniam egzaminui Medicinos fakultete rengėsi

buvusio pamestinuko Algirdo Jakševičiaus žmona Janina. „Janečka, viskas bus gerai“, – aiškiai išgirdo mamos balsą. O už minutės jai pranešė, kad mamos nebėra... Tą akimirką tiesiog fiziškai pajuto ir Lietuvoje gyvenanti buvusi pamestinukė Lialė.

L. P.-K.: Kaip čia, JAV, sutikote žinią, kad Šiauliuose bus pastatytas paminklas mamai?

D. V.: Man daro tai didelį įspūdį. Ir daro įspūdį, ir graudu. Aš labai ilgai negalėjau už mamą kalbėti amžinatilsi. Man vis atrodydavo, kad mama tebėra gyva, šalia. Mes visi džiaugiamės, tai nėra tuščias dalykas. Kas apie tai galvoja, didelį darbą daro. Mes negalim prisidėti, bet savo norais remiam tai.

Venclauskų namai Šiauliuose, 1930

Venclauskių namai – dovana miestui

Vos atkūrus Nepriklausomybę, D. ir G. Venclauskaitės dovanojo Šiauliams keliolikos milijonų litų vertės savo tėvų namus su sąlyga, kad visad čia bus muziejus. Tam nesutrukdė ir pinigingi įkyluoliai, prašę parduoti gražiuosius, kažkada žymaus architekto Karolio Reisono suprojektuotus rūmus. Sesers apsisprendė dar 1991 metais, ir tai buvo išdėstyta D. ir G. Venclauskaičių rašytuose pareiški-muose Šiaulių miesto savivaldybei.

Pirmoji pareiškimą savivaldybei įteikė jauniausioji Venclauskių dukra. Štai jis:

Šiauliuose, Vytauto g. Nr. 89, yra muziejus. Šis namas iki 1940 metų nacionalizacijos pri-klausė advokatui Kazimierui Venclauskiui. Jam mirus 1940. II. 24, pastatą valdėme mes, jo įpėdiniai.

Mano tėvas Kazimieras Venclauskis rūpinosi Lietuva, jos švietimu, finansiškai rėmė tą patį muziejų per P. Bugailiškį. Mano tėvo no-ras buvo pastatyti Šiauliuose muziejų. Buvo ieš-koma sklypo, kur galėtų vykti statyba. Mano tėvo mirtis nutraukė tai. Vėliau kapitalas buvo suvalstybtintas, ir mes neturėjome jokios galimybės įvykdyti tėvo norą.

Taip susiklostė, kad mano tėvo name yra muziejus. Tai atitinka jo siekius.

Aš jokių pretenzijų į namą, esantį Šiauliuose, Vytauto g. 89, neturiu, bet tik su sąlyga, kad šitame name amžinai bus muziejus, ir jo-kia kita įstaiga.

Prašau Jūsų priimti atitinkamus nutari-mus, kuriais namas Šiauliuose, Vytauto g. 89, amžinai skiriamas muziejaus reikalams.

1991. V. 28.
Gr. Venclauskaitė

D. Venclauskaitės pareiškime prisimin-ta ir Mama:

Dar būdama gyva mano motina Stanis-lava Venclauskienė sužinojo, kad jų name yra muziejus. Džiaugėsi, kad jų namas tarnauja kultūrai, Lietuvai, jos švietimui. Tuo džiaugiuosi ir aš. Tegul tas namas bus ir toliau vi-siems prieinamas, lankomas ir iš jo tegul sklinda šviesa mūsų tėvynei Lietuvai. (...)

1991. 07. 15.
D. Venclauskaitė

* * *

G. Venclauskaitei pirmajai Šiauliuose su-teiktas miesto Garbės piliečio vardas.

Tęsinys kitame numeryje